

MUKAVKIS

222, 227-231, 245-253, 256-284; M. Hamîdul-lah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 340, 343-344; a.mlf., *el-Vesâ'îku's-siyâsiyye*, Kahire 1941, s. 49-53; Tahsin Öz, *Hırka-i Saadet Dairesi ve Emânât-ı Mukaddese*, İstanbul 1953, s. 29-32, rs. 12, 13; İbrâhim Ahmed el-Adevî, *ed-Devletü'l-İslâmiyye ve İmbarâ'ürüyyetü'r-Rûm*, Kahire 1958, s. 35, 60-61; Seyyid Abdülazîz Sâlim, *Târîhu'l-İskenderiyye ve hadâretühâ fi'l-'aşri'l-İslâmî*, İskenderiye 1982, s. 53, 79, 81; G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1986, s. 55, 88-89, 93-108, 405; Mustafa Fayda, *Hz. Ömer Zamanında Gayr-ı Müslimler*, İstanbul 1989, s. 161-162, 164; Nadir Özkuyumcu, *Fethinden Emevîler'in Sonuna Kadar Mısır ve Kuzey Afrika: 18-132/639-750* (doktora tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 1-64; A. Grohmann, "Mukavkis", *İA*, VIII, 569-572; K. Öhrnberg, "al-Mukawkis", *El²* (İng.), VII, 511-513.

NADİR ÖZKUYUMCU

MUKÂYEDA

(bk. TRAMPA).

MUKAYYED

(المقيد)

Belirli olmayan bir ferdi veya fertleri gösteren ve bir sıfatla kayıtlanmış olan lafız anlamında fıkıh usulü terimi

(bk. MUTLAK).

MUKILLÛN

(المقلون)

Az sayıda hadis rivayet eden sahâbiler için kullanılan bir terim

(bk. MÜKSİRÛN).

MUKİM

(bk. SEFER).

MUKÏT

(المقيت)

Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "korumak, birine hayatiyetini sürdürece kadar gıda vermek; gücü yetmek" mânalarındaki **kavt** (kıyâte) kökünün "if'âl" kalıbından türeyen **mukît** "bedenlerin ve ruhların gıdasını veren, gücü yetip koruyan" demektir. Râgib el-İsfahânî'nin de içinde bulunduğu bir grup lugat âlimine göre mukitın asıl anlamı "koruyup himaye eden"dir, zirâ hayatiyeti sürdüreceği gıdayı vermek "birini koruyup yaşat-

ma" anlamının vazgeçilmez sonucudur (*el-Müfredât*, "kvt" md.; *Tâcü'l-'arûs*, "kvt" md.; krş. *Kâmus Tercümesi*, "kvt" md.).

Mukît ismi bir âyette geçmektedir. Kur'an'da Hz. Peygamber'e Allah yolunda savaşması, müminleri de ölüm korkusunu yenmeleri hususunda teşvik etmesi emredildikten ve kâfirlerin gücünün neticede Allah tarafından kırılacağı bildirildikten sonra güzel bir şefaatte bulunan kimse-nin ondan bir nasibinin, kötü şefaatte bulunan kimsenin de bu eyleminden kendisine dönecek kötü bir sonucun olacağı ifade edilmekte, ardından "Allah her şeye gücü yetiren ve gözetleyip koruyandır" denilmektedir (en-Nisâ 4/84-85). Burada şefaatt kavramının "meşrû veya gayri meşrû bir yolda savaşan kimseye eşlik etmek" mânasına geldiğini söyleyen Taberî mukît kelimesine de "muktedir" anlamını vermiştir (*Câmi'u'l-beyân*, V, 253-256). Dünyanın yaratılmasını anlatan bir âyette Allah'ın bu âlemde canlılar için çeşitli gıda imkânları yerleştirdiğinden bahsedilirken bu ilâhî fiil **kût** (besin) kelimesinin çoğulu olan **akvât** lafzıyla belirtilmiştir (Fussilet 41/10).

Tirmizî'nin rivayet ettiği esmâ-i hüsnâ hadisinde mukît ismi de yer almıştır ("Da'avât", 82). Ayrıca Hz. Peygamber'in, bazan ardarda nâfile oruç tuttuğunu görüp kendisine özenen sahâbileri bundan menederken, "Bana özenmeyin, çünkü rab-bim beni yedirip içirir" demesi (Buhârî, "Şavm", 48; Müslim, "Şiyâm", 57) mukît isminin bir açıklaması niteliğindedir. Yine Resûl-i Ekrem'in, ev halkının bir anlamda sızlanmasına sebep olacak kadar sade bir hayat yaşadığını nakleden muhaddisler onun, "Allahım, Muhammed ailesinin rızkını sadece yetecek derecede lutfet!" şeklinde dua ettiğini kaydeder (*Müsned*, II, 232, 446; Buhârî, "Rikâk", 17; Müslim, "Zühd", 18-19; krş. el-Ahzâb 33/28-29). Burada da mukît sıfatı yardımcı bir fiil vasıtasıyla zât-ı ilâhiyyeye nisbet edilmiştir.

Esmâ-i hüsnâ şârihleri, mukît ismini daha çok "bedenlerin ve dolayısıyla ruhların gıdasını veren" şeklindeki sözlük anlamına uygun biçimde açıklamıştır. Buna göre Nisâ sûresindeki mâna (4/85) lâzımı bir muhtevaya dayanmış olur. Halîmî, mukîta "hayatiyetin gereklerini sağlayan" mânası verdikten sonra Allah'ın canlıları birbirini besleyecek bir mekanizma ile yarat-tığını ifade etmiştir. Şöyle ki, canlıların bünyesinden bazı şeyler zamanla çözümlenerek ayrılır ve diğer canlılarla da besinini sağlar. Bu, yaratıcının planladığı zamana

kadar devam eder (*el-Minhâc fi şu'abi'l-îmân*, I, 203; Beyhakî, I, 120). Kuşeyrî ise Allah'ın canlıların besinini farklı şekillerde yarattığını söyler. Cenâb-ı Hak, insanların ve diğer canlıların gıdasını çeşitli yiyecek ve içecekler, meleklerin gıdasını tâat ve tesbih, ruhların gıdasını nesne ve olayların mahiyetine vâkif olup onları akletmek şeklinde düzenlemiştir. Bütün güzelliklerin düzeni akilla mümkün olur. Allah akıldan daha şerefli ve daha güzel bir şey yaratmamış ve kimse aklın tamamına sahip kılınmamıştır (*et-Taḥbîr fi't-tezkîr*, s. 60-61).

Mukît "bedenlerin ve ruhların gıdasını veren" mânasıyla fiilî, "güç yetiren" anlamıyla zâtî-sübûtî sıfatlar içinde yer alır. İlk muhtevasıyla mukît, bâsıt, kâbız, latîf, rezzâk, muğnî, muhyî; ikinci muhtevasıyla kâdir, kavî, metîn ve muktedir isimleriyle anlam yakınlığı içinde bulunur. Mukît, "koruyup gözetin" mânasına alındığı takdirde hafız ismiyle de ilişkili olur.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "kvt" md.; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "kvt" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "kvt" md.; *Tâcü'l-'arûs*, "kvt" md.; *Kâmus Tercümesi*, "kvt" md.; *Müsned*, II, 232, 446; Buhârî, "Şavm", 48, "Rikâk", 17; Müslim, "Şiyâm", 57, "Zühd", 18-19; Tirmizî, "Da'avât", 82; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, V, 253-256; Ebû Abdullah el-Halîmî, *el-Minhâc fi şu'abi'l-îmân* (nşr. Hilmi M. Fûde), Beyrut 1399/1979, I, 203; Abdülkâhîr el-Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 497, vr. 264^a; Beyhakî, *el-Esmâ' ve's-şifât* (İmâdüddin), I, 120; Kuşeyrî, *et-Taḥbîr fi't-tezkîr* (nşr. İbrâhim Besyünî), Kahire 1968, s. 60-61; Gazzâlî, *el-Maḥşadü'l-esnâ* (Fazlüh), s. 123, 174; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Emedü'l-akşâ*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 499, vr. 58^a, 60^a-61^a, 123^a-124^a; Fahreddin er-Râzî, *Levâmî'u'l-beyyinât* (nşr. Tâhâ Abdürrâûf Sa'd), Beyrut 1404/1984, s. 273-274.

BEKİR TOPALOĞLU

el-MUKNÎ'

(المكنع)

Ebû Amr ed-Dânî'nin

(ö. 444/1053)

ilk mushafların imlâsına dair eseri.

İslâm âlimleri, Hz. Osman'ın yazdırdığı ilk mushaflar arasındaki bazı farklılıklar ve aynı mushafta mükerrer olarak geçen bazı kelimelerin değişik imlâ ile yazılmış olması gibi sebeplerle bunların imlâ özellikleri (resmî'l-mesâhif) üzerinde durmuş, II. (VIII.) yüzyılın başlarından itibaren konuyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Yedi kıraat imamlarından İbn Âmir Yahsubî, Ali b. Hamza el-Kisâî, Halef b. Hişâm, Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Ebû Hâtim es-Sicistânî ve